

PRELIMINARNO IZVJEŠĆE

Pilot istraživanje učeničkih potreba i suočavanja s izazovima online nastave u ožujku 2020. godine

Zrinka Ristić Dedić

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

NELEKTORIRANA INAČICA

U Zagrebu, 3. travnja 2020. godine

O SERIJI IDIZ-ovi VIDICI

Iza serije „IDIZ-ovi vidici“ nalazi se želja i potreba da se široj javnosti na što razumljiviji i jednostavniji način predstave neke od brojnih spoznaja proizašlih iz znanstveno-istraživačkog rada Instituta. U svakome broju obrađuje se jedna uža tema kroz prikaz empirijskim podataka prikupljenih IDIZovim znanstveno-istraživačkim ili razvojnim projektima. Serija „IDIZ-ovi vidici“ predstavlja pokušaj popularizacije znanstvenih istraživanja u društvenim znanostima u Republici Hrvatskoj te pružanja nekih empirijskih temelja za promišljanje važnih društvenih pitanja.

Korištenje materijala uz imenovanje izvora:

Ristić Dedić, Z. (2020). *Pilot istraživanje učeničkih potreba i suočavanja s izazovima online nastave u ožujku 2020. godine (Preliminarno izvješće)* – Serija IDIZ-ovi vidici 003. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.

Za upite o korištenju rezultata molimo obratiti se na zrinka@idi.hr

ZAHVALA

Zbog promjena koje je u Republici Hrvatskoj donijela epidemija COVID-19 za život i školovanje učenika, javila se potreba istraživanja učeničke perspektive o online školovanju i mogućnostima prilagodbe pojedinih škola novonastaloj situaciji. Suradnja Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu i tri zagrebačke srednje škole predstavlja ostvarenje te zajedničke potrebe. Zahvaljujemo učenicima XVIII. gimnazije, V. gimnazije i Upravne škole Zagreb na sudjelovanju u istraživanju i vrijednom doprinosu razumijevanju učeničkih reakcija na ovu izvanrednu situaciju.

IDIZ u suradnji sa školama

Od 16. ožujka 2020. godine formalno obrazovanje svih učenika osnovnih i srednjih škola u Republici Hrvatskoj se zbog zatvaranja škola uzrokovanog epidemijom COVID-19 odvija isključivo u online okružju. Nagli prijelaz na drugačiji oblik školovanja i promjene koje online okružje donosi za procese učenja i poučavanja zahtijevaju značajne prilagodbe i predstavljaju veliki izazov za sve sudionike odgojno-obrazovnog procesa. Ti su izazovi dodatno pojačani činjenicom da su se istovremeno promijenili uvjeti i okružje odrastanja i života učenika. Teška i neizvjesna situacija u kojoj su se našli učenici dodatno je pogoršana jakim potresom koji je pogodio Zagreb 22. ožujka 2020. godine zbog kojeg su neki učenici morali napustiti svoje domove.

Sve navedene okolnosti potaknule su ideju o potrebi žurne provedbe istraživanja o tome kako se učenici nose s novonastalom situacijom i koje su im potrebe vezano uz učenje u online okružju kod kuće. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu u suradnji s XVIII. gimnazijom, V. gimnazijom i Upravnom školom Zagreb osmislio je kratko istraživanje koje je imalo za cilj pomoći školama u osiguravanju podataka važnih za prilagodbu online školovanja i osmišljavanje dodatnih školskih aktivnosti i alata koji mogu pomoći učenicima u ovim teškim okolnostima. Istraživanje je provedeno od 26. do 30. ožujka 2020. godine i predstavlja prve uvide u učeničke potrebe i doživljaj online školovanja u navedenom razdoblju.

U izvješću se daje odgovor na sljedeća istraživačka pitanja:

- 1) U kojoj mjeri učenici doživljavaju stres vezano uz novonastale okolnosti školovanja i života? Razlikuju li se razine stresa kojeg doživljavaju učenici ovisno o razredu koji pohađaju?
- 2) Kakvo je emocionalno stanje učenika u sadašnjem trenutku i razlikuje li se ovisno o razredu kojeg učenici pohađaju?
- 3) Što učenici ističu kao glavne prednosti, a što kao glavne nedostatke online škole?

O ISTRAŽIVANJU

UZORAK SUDIONIKA

U istraživanju je obuhvaćen prigodan uzorak tri zagrebačke srednje škole. Sudjelovali su učenici prvih do četvrtih razreda XVIII. gimnazije, V. gimnazije i Upravne škole. Online upitnik je ispunilo ukupno 1175 učenika, što predstavlja 76% svih učenika navedenih škola.

Tablica 1. Struktura uzorka pilot istraživanja

	XVIII. gimnazija	V. gimnazija	Upravna škola	UKUPNO
Prvi razredi	68	157	64	289 (24,6%)
Drugi razredi	84	151	57	292 (24,9%)
Treći razredi	104	140	90	334 (28,4%)
Četvrti razredi	79	138	43	260 (22,1%)
UKUPNO	335	586	254	1175

POSTUPAK ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno u razdoblju od 26. do 30. ožujka 2020. godine u suradnji sa školama.

Online upitnik izrađen za potrebe ovog istraživanja škole su podijelile na online platformama koje trenutno koriste za online nastavu i učenje.

Učenici su pojedinačno pristupali upitniku i ispunjavali ga u online okružju. Ispunjavanje upitnika bilo je dragovoljno i anonimno.

U provedbi istraživanja poštovane su odredbe Etičkog kodeksa istraživanja s djecom.

REZULTATI

UČENIČKI DOŽIVLJAJ STRESA VEZANO UZ NOVONASTALE OKOLNOSTI ŠKOLOVANJA I ŽIVOTA

Učenički doživljaj stresa vezano uz novonastale okolnosti školovanja i života ispitan je pomoću sljedećeg pitanja: *Koliko je za tebe osobno u posljednjih tjedan dana bilo stresno sljedeće...?* Za svaki od 19 mogućih izvora stresa učenici su trebali odgovoriti o razini stresa koju su doživljavali, korištenjem ljestvice od 5 stupnjeva: 1 - uopće nije bilo stresno za mene, 2 – pomalo je bilo stresno za mene, 3 – osrednje je bilo stresno za mene, 4 – dosta je bilo stresno za mene i 5 – izrazito je bilo stresno za mene.

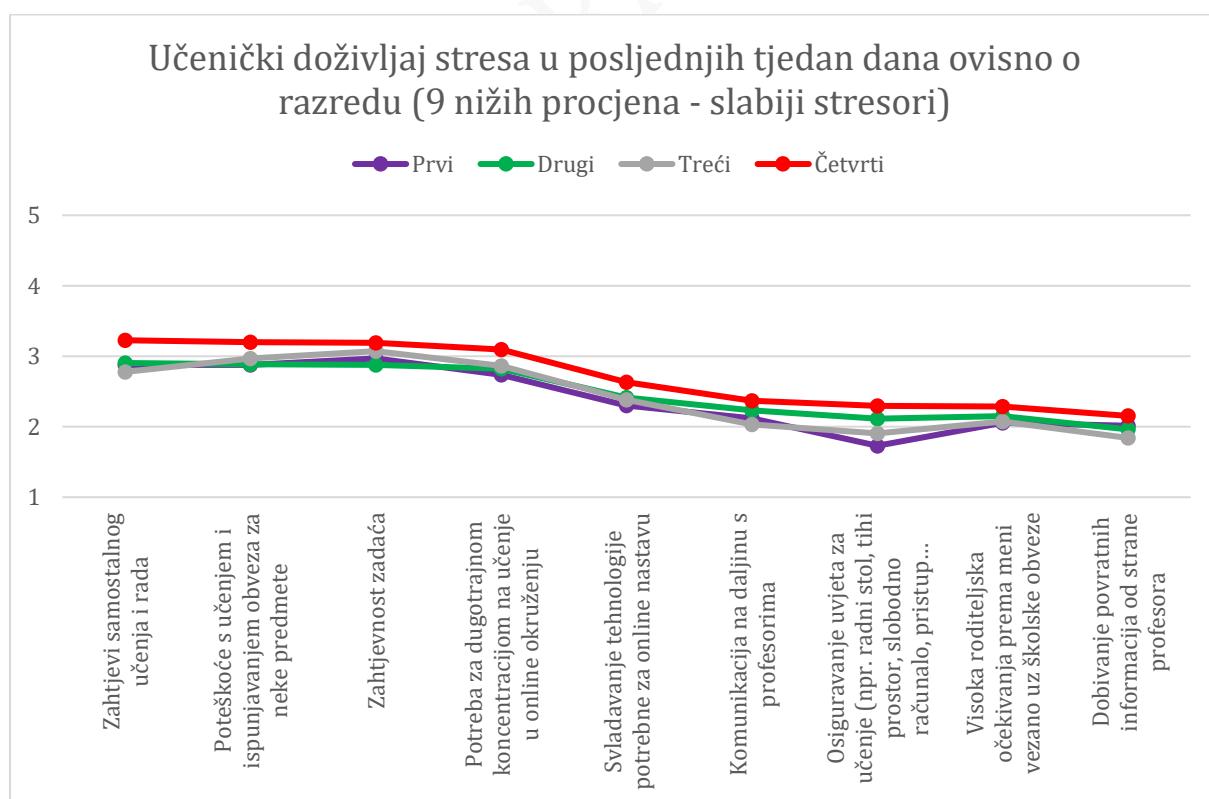
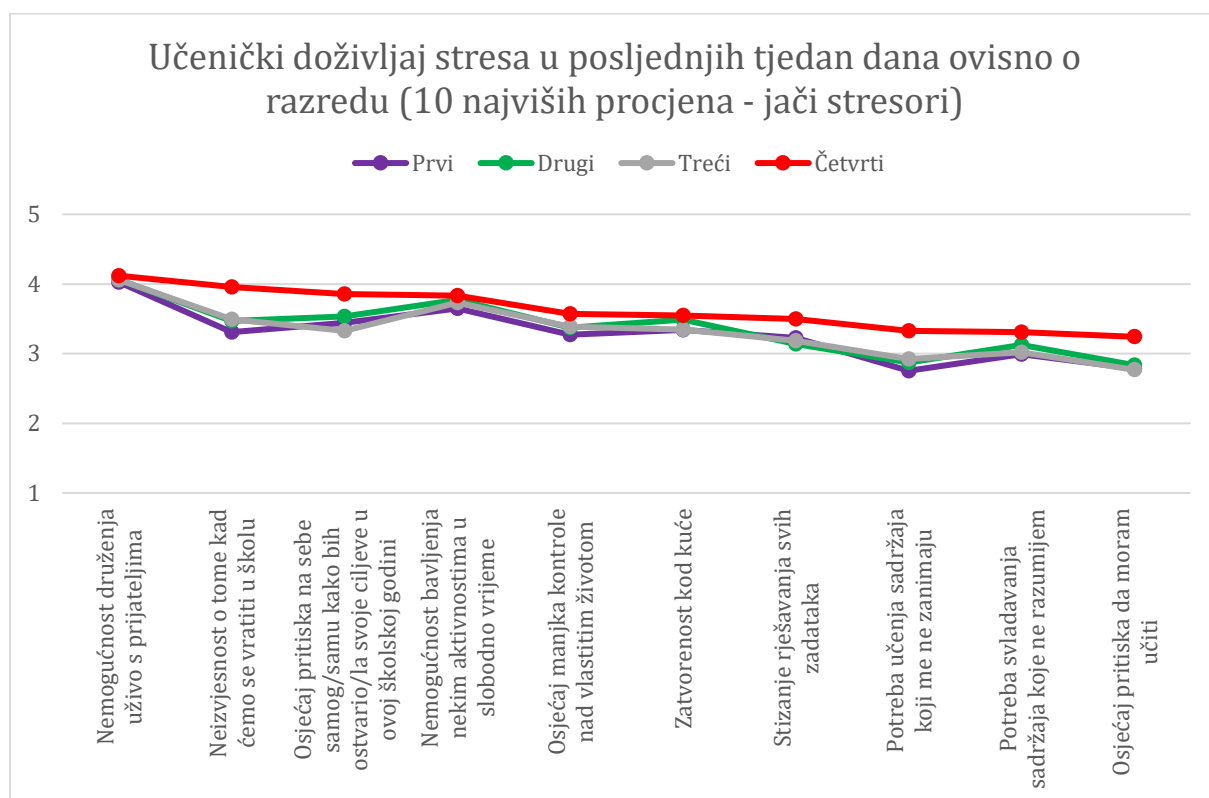
U tablici 1 prikazani su prosječni odgovori učenika tri zagrebačke srednje škole (ukupan uzorak).

Tablica 1. Prosječne vrijednosti doživljaja stresa kod učenika tri zagrebačke srednje škole u posljednjih tjedan dana (istraživanje provedeno od 26. do 30. ožujka)

	M	SD
Nemogućnost druženja uživo s prijateljima	4,07	1,208
Nemogućnost bavljenja nekim aktivnostima u slobodno vrijeme	3,74	1,330
Neizvjesnost o tome kad ćemo se vratiti u školu	3,54	1,372
Osjećaj pritiska na sebe samog/samu kako bih ostvario/la svoje ciljeve u ovoj školskoj godini	3,52	1,324
Zatvorenost kod kuće	3,42	1,455
Osjećaj manjka kontrole nad vlastitim životom	3,40	1,434
Stizanje rješavanja svih zadataka	3,25	1,268
Potreba svladavanja sadržaja koje ne razumijem	3,10	1,231
Zahtjevnost zadaća	3,02	1,152
Poteškoće s učenjem i ispunjavanjem obveza za neke predmete	2,98	1,157
Potreba učenja sadržaja koji me ne zanimaju	2,96	1,318
Zahtjevi samostalnog učenja i rada	2,93	1,288
Osjećaj pritiska da moram učiti	2,89	1,239
Potreba za dugotrajnom koncentracijom na učenje u online okruženju	2,87	1,314
Svladavanje tehnologije potrebne za online nastavu	2,43	1,232
Komunikacija na daljinu s profesorima	2,18	1,212
Visoka roditeljska očekivanja prema meni vezano uz školske obveze	2,14	1,358
Osiguravanje uvjeta za učenje (npr. radni stol, tihi prostor, slobodno računalo, pristup internetu)	2,00	1,175
Dobivanje povratnih informacija od strane profesora	1,98	1,189

Rezultati pokazuju da učenicima najveći izvor stresa predstavlja nemogućnost druženja uživo s prijateljima, koji je označen prosječnom procjenom 4, što odgovara odgovoru „dosta mi je bilo stresno“ u posljednjih tjedan dana. Visoke procjene doživljaja stresa učenici također vežu uz nemogućnost bavljenja nekim aktivnostima u slobodno vrijeme, neizvjesnost o vremenu povratka u školu i osjećaj pritiska vezan uz ostvarenje osobnih ciljeva u ovoj školskoj godini. Zatvorenost kod kuće i osjećaj manjka kontrole nad vlastitim životom također pobuđuju slične razine doživljaja stresa. Izvori stresa koji su neposrednije vezani uz školsko okruženje uglavnom su procijenjeni u kategoriji „osrednje je bilo stresno za mene“, a najznačajniji stresori u ovom kontekstu su: stizanje rješavanja svih zadataka, potreba svladavanja sadržaja koje učenik ne razumije i zahtjevnost zadataka. Najniže razine stresa učenici vežu uz dobivanje povratnih informacija od strane profesora i osiguravanje uvjeta za učenje, koji su procijenjeni u kategoriji „pomalo je bilo stresno za mene“.

Na slici 1. i 2. prikazani su rezultati o učeničkom doživljaju stresa u posljednjih tjedan dana, ovisno o razredu.

Slika 1. i 2. Učenički doživljaj stresa u posljednjih tjedan dana ovisno o razredu

Rezultati o doživljaju stresa kod učenika različitih razreda pokazuju jednake razine stresa vezano uz aspekte koji nisu direktno vezani uz školu: nemogućnost druženja uživo s prijateljima, nemogućnost bavljenja nekim aktivnostima u slobodno vrijeme, zatvorenost kod kuće i osjećaj manjka kontrole nad vlastitim životom. U aspektima koji se odnose na školu, s druge strane, utvrđene su statistički značajne razlike ovisno o razredu koji učenici pohađaju. Smjer tih razlika je takav da učenici završnih razreda izražavaju znatno više razine doživljaja stresa od ostalih učenika, koji se međusobno ne razlikuju po procjenama. Maturanti posebno stresnim doživljavaju neizvjesnost o tome kad će se vratiti u školu i osjećaj pritiska na samog sebe vezano uz ostvarivanje osobnih ciljeva u ovoj školskoj godini.

TREKUTNO EMOCIONALNO STANJE UČENIKA

Trenutno emocionalno stanje učenika (u posljednjih tjedan dana) ispitano je pomoću pet pozitivno intoniranih čestica. Učenici su za svaku česticu trebalo označiti koliko se ona odnosi na njih osobno tijekom prošlog tjedna. Za odgovaranje na pitanje korištena je ljestvica od 4 stupnjeva: 1 - uopće se ne odnosi na mene, 2 - pomalo se odnosi na mene, 3 - dosta se odnosi na mene i 4 - u potpunosti se odnosi na mene.

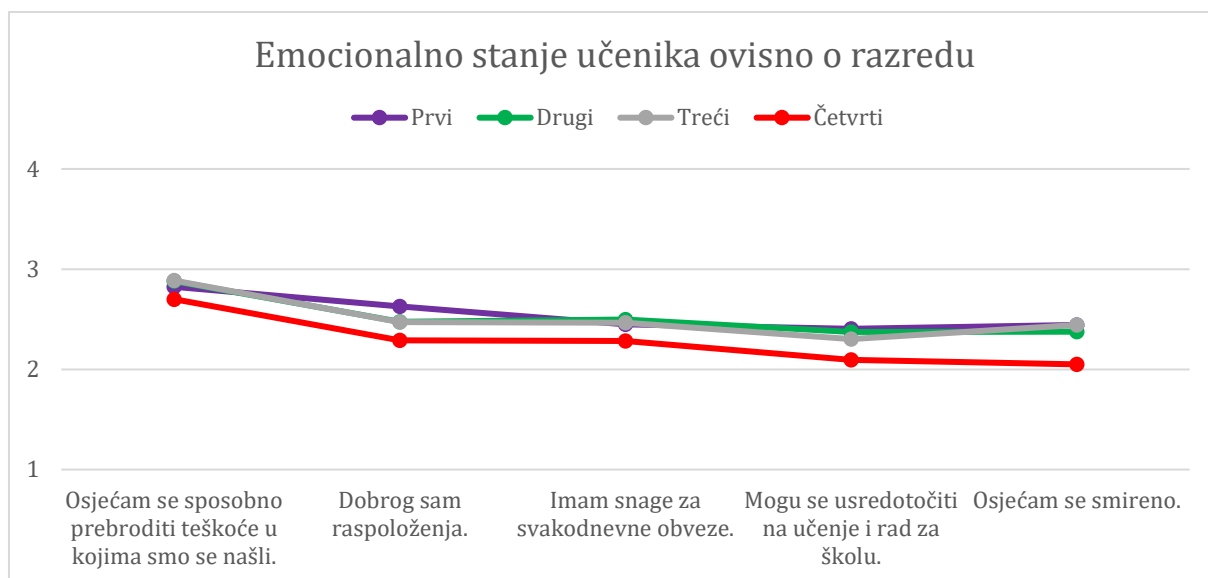
U tablici 2 prikazani su odgovori učenika tri zagrebačke srednje škole (ukupan uzorak) izraženi kao prosječne procjene i postotni odgovori.

Tablica 2. Prosječne vrijednosti i postotci emocionalnog stanja učenika za prošli tjedan (istraživanje provedeno od 26. do 30. ožujka)

	M	SD	% ne odnosi se na mene	% odnosi se na mene
Osjećam se sposobno prebroditi teškoće u kojima smo se našli.	2,83	,903	34,5	65,5
Dobrog sam raspoloženja.	2,47	,919	50,7	49,3
Imam snage za svakodnevne obveze.	2,43	,946	54	46
Osjećam se smireno.	2,34	,933	57,6	42,4
Mogu se usredotočiti na učenje i rad za školu.	2,30	,893	58,2	41,8

Odgovori učenika svih godišta pokazuju da se većina učenika osjeća sposobno prebroditi teškoće u kojima smo se našli. Ipak, više od trećine učenika u prošlom tjednu nije imalo takav osjećaj samoeфикаsnosti. Nadalje, potrebno je istaknuti da manje od polovine učenika osjeća da su u tjednu koji je prethodio istraživanju bili dobro raspoloženi, smireni, da su imali snage za svakodnevne obveze i mogli se usredotočiti na učenje i rad u školi.

Na slici 3. prikazani su rezultati o emocionalnom stanju učenika u prošlom tjednu, ovisno o razredu.

Slika 3. Učeničke procjene emocionalnog stanja u prošlom tjednu ovisno o razredu

Za tvrdnju *Osjećam se sposobno prebroditi teškoće u kojima smo se našli* nije utvrđena statistički značajna razlika ovisno o razredu koji pohađaju učenici, dok je za sve ostale tvrdnje dobiveno da učenici završnih razreda daju negativnije procjene vlastitog emocionalnog stanja. Posebno se na tvrdnji *Osjećam se smireno* ističe pomak prema nižim vrijednostima u odnosu na ostale skupine učenika.

PREDNOSTI I NEDOSTACI ONLINE ŠKOLE

Prednosti i nedostaci online škole iz učeničke perspektive ispitani su pomoću dva pitanja otvorenog tipa. Učenici su trebali u slobodnoj formi upisati: a) *koje su za tebe prednosti online nastave, što ti se sviđa i odgovara? Što bi pohvalio/la u školskom pristupu online nastavi?* i b) *Koji su za tebe nedostaci online nastave, što ti se ne sviđa i ne odgovara? Što bi želio/željela da promijenimo u školskom pristupu online nastavi?*

Preliminarna analiza učeničkih odgovora pokazala je da učenici glavnim prednostima i nedostacima online škole smatraju sljedeće (nije poredano po važnosti ili čestini pojavljivanja):

Pozitivni aspekti	Negativni aspekti
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Fleksibilna organizacija učenja, slijeđenje vlastitog tempa učenja, mogućnost organiziranja učenja prema vlastitom ritmu, samostalnost u radu ✓ Trud, angažiranost i susretljivost profesora ✓ Nema gubitka vremena za putovanje u i iz škole, više slobodnog vremena ✓ Razumni rokovi za predaju zadaća, dovoljno vremena za obavljanje zadaća 	<ul style="list-style-type: none"> - Problemi s tehnologijom (nepouzdanost, sporost, pad sustava, teškoće u pristupu, rad na više platformi, teškoće praćenja novih zadaća/ aktivnosti, zbunjenost oko toga gdje slati zadaću...) - Nedostatak objašnjenja i poduke od strane profesora, manjak povratne informacije od strane profesora, manjak prave interakcije između učenika i profesora, očekivanje da će učenici puno toga odraditi samostalno - Preveliki zahtjevi prema učenicima (previše zadaća, predugački zadaci, previše obveza po danu...)

Ovo izvješće predstavlja preliminarne rezultate pilot istraživanja učeničkih potreba i suočavanja s izazovima online nastave u ožujku 2020. godine na prigodnom uzorku učenika tri zagrebačke srednje škole. Korišteni uzorak ne može se smatrati reprezentativnim uzorkom zagrebačkih, ili još šire hrvatskih srednjoškolaca, ali daje vrijedne uvide o reakcijama učenika na izvanredne okolnosti života i školovanja koje su se odvale od sredine ožujka 2020. godine slijedom epidemije COVID-19 i snažnog potresa koji je pogodio Zagreb.

Rezultati pilot istraživanja u XVIII. gimnaziji, V. gimnaziji i Upravnoj školi pokazuju da učenici doživljaju relativno visoku razinu stresa vezano uz promjenu načina života – nemogućnost druženja s prijateljima uživo i bavljenja nekim aktivnostima u slobodno vrijeme. Neizvjesnost vezana uz nepoznatost datuma povratka u školu, kao i uz (ne)mogućnost ostvarivanja osobnih ciljeva za ovu školsku godinu također pogađa učenike, podjednako kao i zatvorenost kod kuće i osjećaj manjka kontrole nad vlastitim životom. Važno je istaknuti da glavni izvori stresa koje doživljaju učenici nisu toliko vezani uz zahtjeve koji se pred njih postavljaju vezano uz online školu, već više uz zahtjeve proizašle iz sveukupnih promjena životnih uvjeta. Odgovori učenika na pitanja o karakteristikama pristupa online nastavi u uključenim školama pokazuju da su u njima nastavnici senzibilizirani za potrebe učenika te prema učenicima postavljaju uglavnom razumne zahtjeve, s obzirom na količinu, zahtjevnost i vremenski raspored zadaća i aktivnosti koje učenici trebaju obavljati.

Rezultati istraživanja o trenutnom emocionalnom stanju učenika pokazuju na značajne razlike među učenicima te na prevladavajući osjećaj samoefikasnosti za nošenje sa sadašnjom situacijom. Međutim, poteškoće učenika u koncentriranju na školske zahtjeve i prisutnost osjećaja uznemirenosti kod značajnog dijela učenika ukazuju na jasnu potrebu kontinuiranog praćenja učeničke perspektive u danim okolnostima i promptnog adresiranja njihovih potreba.

U skladu s očekivanjima, maturanti zbog više razine iskazanog stresa i manje pozitivnog emocionalnog stanja predstavljaju posebno ranjivu skupinu o kojoj u ovome trenutku obrazovni sustav i pojedine škole trebaju voditi posebno računa. To se prije svega odnosi na pravovremeno informiranje maturanata o (eventualnim) promjenama u državnoj maturi i upisima u visoko obrazovanje te na prilagodbe i unaprjeđivanje procesa učenja i poučavanja u online okružju kako bi oni uspješno završili srednje obrazovanje i nastavili svoj obrazovni i/ili profesionalni put.